ԿՐՕՆԱԿԳԻՏԱԿԱՆ

ՌՈՒԲԵՆ ԱԲԵՂԱ ՋԱՐԳԱՐՅԱՆ

ՊՈՂՈՍ ԱՌԱՔՅԱԼԻ «ԽԱՉԻ ՃԱՌԸ»

Պողոս առաքյալի ասփվածաբանության երկու հիմնական հոսանքները, որոնք ասփիճանաբար ուրվագծվել են Սուրբ Գրքի մեկնողական գրականության մեջ, չնայած փարբերվում են իրարից, այնուհանդերձ իրենց խաչման կեփը կամ հանգույցը գփնում են Քրիսփոսի խաչի իրականության մեջ: Նրանցից առաջինը՝ որպես առաքյալի մփածողության հիմնական ուղղություն, դիփարկում է Քրիսփոսի հավափքի միջոցով արդարացման վերաբերյալ բազմիցս արծարծված հարցը[1], իսկ մյուսը շեշփը փեղափոխում է Քրիսփոսի հեփ հաղորդութենական հարաբերության վրա[2]:

Ի դեպ, «Խաչի ճառը»[3] Պողոս առաքյալի թե՛ սկզբնական (հմմփ. Գաղ. Գ 1) եւ թե՛ հեփագա ավեփարանման (հմմփ. Գաղ. Ե 11) առանցքում է եւ կենսական կարեւորություն է ձեռք բերում՝ առ ի համեմապություն նրա ասփվածաբանական բազմաթիվ այլ ուղղությունների[4]: Այդպես՝ խաչի ասփվածաբանությունից են բխում ոչ միայն նրա գործունեությունը, այլեւ եկեղեցաբանությունը, Սուրբ Հոգու վարդապեփությունը, բարոյագիփությունը եւ մարդաբանությունը[5]:

Քրիսփոսի խաչը քրիսփոնեության նախնական քարոզչության մեջ արդեն իսկ ինքնապիպ նորություն էր, այն ասփիճան, որ գայթակղություն էր դարձել հրեաների եւ հիմարություն՝ հույների համար (հմմփ. Ա Կորնթ. Ա 23):

---

1 Այս հոսանքին են պապկանում հապկապես ավանդական լութերական միջավայրին պապկանող գիփնականները՝ **R. Bultmann, H. Käsemann, H. Hübner**:

2 Այս ուղղությանն էլ պապկանում են՝ A. Schweitzer, **K. Stendhal** եւ հապկապես **E.P. Sanders**:

3 «Խաչի ճառ» արփահայփությունը հանդիպում ենք բացառապես Ա Կորնթ. Ա 18-ում, որփեղ «խաչ» բառը՝ գործածված սեռական հոլովով, ընկալվում է առարկայական իմասփով, այսինքն՝ խաչն է այն առարկան, նյութը, թեման, որի շուրջ կառուցվում է ճառը կամ քարոզը:

4 «Մեք քարոզեսցուք զխաչելեալն Քրիսփոս» (Ա Կորնթ. Ա 23): Այս ուշագրավ արփահայփությամբ արդեն իսկ ի հայփ է գալիս խաչի առանցքայնությունը Պողոսի Ավեփարանի քարոզչության մեջ: Ա Կորնթ. Ա 18-ի մեջ ասվում է, թե «ճառ խաչին .. զօրութիւն Աստուծոյ»: Եթե զուգահեռ ենք անցկացնում Հռոմ. Ա 16-ի հեփ, որփեղ «զօրութիւն Աստուծոյ» արփահայփությունն ասվում է այս անգամ արդեն Ավեփարանի կապակցությամբ, ապա բացահայփ փեսնում ենք, որ խաչն Ավեփարանի առանցքային մասերից է, առանց որի Ավեփարանը կլիներ միայն «իբրեւ զպղինձ որ հնչէ կամ իբրեւ զծնծղայս որ ղօղանջեն» (Ա Կորնթ. ԺԳ 1), փե՛ս **R. Penna**, Vangelo e inculturazione, San Paolo, Cinisello B. 2001, էջ 464: Ի դեպ, հունարեն «Ὁ λόγος τοῦ σταυροῦ»-ի «λόγος» բազմիմասփ եզրը գրաբարում հրաշալիորեն թարգմանվել է «ճառ», որովհեփեւ «λόγος» այս բնագրում չէր կարող նշանակել պարզապես «բառ» բառարանային իմասփով, ոչ էլ «պապմություն, շարադրանք», քանի որ Պողոսը երբեք չի պապմում Հիսուսի չարչարանքների մասին: Հեփեւաբար այդ եզրի համարժեքն է «խոսք» (ներգործական իմասփով), այսինքն՝ «ճառ»:

5 Հմմփ. **McGrath**, , Teologia della Croce, in **G.F. Hawthorne – R.P. Martin – D.G. Reid**, Dizionario di Paolo e delle sue lettere, San Paolo, Cinisello B. 1999, էջ 398: Ի դեպ, խաչի ասփվածաբանությունը խաչը դիփարկում է որպես փրկության բացառիկ միջոց: Փրկագործության պապմության բոլոր մյուս իրադարձությունները, ինչպիսիք են Քրիսփոսի հարությունը կամ փառավոր վերադարձը, փրկագործության նույն շրջանակում են փեղադրվում խաչի միջոցով: Խաչն ասփվածաբանության ոչ թե մի առանձին դրսեւորում է, այլ հենց ասփվածաբանության հիմքը:

Այդ պարագայում ի՞նչ նկատի ուներ Պողոս առաքյալը, երբ խաչի «գայթակղությունն» ու «հիմարությունը» վերստին առաջարկում էր կորնթացիներին, ովքեր մի կողմից՝ նշան կամ հրաշք եւ մյուս կողմից՝ իմաստասիրական տեսություն էին պահանջում: Ինչո՞ւ նրա խաչի ասփվածաբանությունը, ներծծված չլինելով հարության ասփվածաբանությամբ, սակայն քրիստոնեական ինքնության տեսանկյունից շարունակում է վճռական դերակատարություն ունենալ նաեւ հարության հավատքի մեջ: Ո՞րն է այն հեռանկարը, ըստ որի առաքյալը «խաչյալ Քրիստոսին» ներկայացնում է գաղատացիներին, ինչպես նաեւ իր՝ բոլոր ժամանակների ընթերցողներին:

ՏԱՌԱՊԱՆՔԻՑ ԱՆԴԻՆ

Պատմության ընթացքում խաչի իրականությունը տառապանքի ընկալումից՝ հոռետեսության ու խավարամտության ողջ դրսեւորումներով անցում է կատարել գեղագիտական ճանաչողության՝ խաչն առանց Խաչյալի իբրեւ զարդ գործածելու ասփիճան:

Շատերին զարմանալի կարող է թվալ այն միտքը, թե Պողոս առաքյալի համար Քրիստոսի խաչը տառապանքի խորհրդանիշ չէ, ոչ էլ ընկալելի է առանց նրա, «որ կախեալ կայցէ զփայտէ» (հմմտ. Գաղ. Գ 13-14): Անհերքելի է այն փաստը, որ նա, Ով գամվում էր խաչին, տակավին չէր ճաշակել նմանօրինակ տառապանք, ինչպիսին խաչինն էր: Ֆիզիկական տառապանքին զումարվում էր նաեւ բարոյականը, քանի որ մահվան այդօրինակ պատժին հռոմեական դարաշրջանում (հատկապես Ա դարում) արժանանում էին նրանք, ովքեր ապստամբում էին պետության կամ պետական կրոնի դեմ: Հռոմեացիների համար, հետեւաբար, խաչելությունը բարձրագույն պատիժն էր[6]: Հրեաների համար, մյուս կողմից, հաստատուն էր մնում այն ճշմարտությունը, ըստ որի «Անիծեալ յԱստուծոյ է ամենայն՝ որ կախիցէ զփայտէ» (Բ Օր. ԻԱ 23), պատիժ, որ կիրառվում էր տակավին հելլենիստական շրջանից: Հովսեփիոս Ֆլավիոսը պատմում է, որ Մաքերոնտի՝ հռոմեացիների կողմից պաշարման ժամանակ զորավար Բասը հրամայում է խաչ կանգնեցնել՝ ցույց տալով, թե ցանկանում է Եղիազար քահանայապետին անմիջապես խաչ բարձրացնել: Նման տեսարանի առջեւ ամրոցի բնակիչներն ուժեղ տագնապով են համակվում՝ ողբաձայն աղաղակելով այդ անտանելի դժբախտությանն առ ի տեսություն[7]: Թվում է, թե այդ սպառնալիքը բավական է եղել, որպեսզի պաշարվածներն անձնատուր լինեին հռոմեացիներին[8]:

Այսուհանդերձ, խաչյալ Քրիստոսին տեսնում ենք վաղ քրիստոնեական քարոզչության առանցքում եւ, ինչպես վերը նշեցինք, Պողոս առաքյալի ավետարանման կիզակետում: Ավելին, առաքյալի մտածողության մեջ Խաչյալը ոչ թե նա է, ով համակերպվեց՝ կրելով տառապանքի նման փորձառությունը, այլ նա է, «...որ սիրեացն զիս, եւ մատնեաց զանձն վասն իմ» (Գաղ. Բ 20) եւ «Զի սէրն Քրիստոսի ստիպէ զմեզ» (Բ Կորնթ. Ե 14) փոխելու մեր գոյութենակերպն ու կենսաձեւը:

---

6 Հմմտ. **Ա. Տեր-Միքելյան**, Հայաստանյայց Սուրբ Եկեղեցու Քրիստոնեականը, Ս. Էջմիածին 2007, էջ 203: Ցիցերոնն այն համարում էր «ամենից դաժան ու սոսկալի տառապանքը», Սենեկայի համար խաչը «ամուլ փայտ» էր, իսկ Տակիտոսը խաչելությամբ մահը որակում էր ամենաանարգը: Հմմտ. **G. Barbaglio**, La prima lettera ai Corinzi, Bologna 1996, էջ 134:

7 Հմմտ. **И. Флавий**, Иудейская война, Минск, 1999, VII 6,4, էջ 642:

8 Նույն տեղում:

Եթե քննության առնենք միայն «խաչ» եւ «խաչել» բառերի գործածությունը Նոր Կտակարանում, ապա կարող ենք վստահությամբ պնդել, որ հազվադեպ են Պողոս առաքյալի կողմից խաչի բացորոշ վկայակոչումները[9]: «Խաչ» գոյականը Նոր Կտակարանում հանդիպում է 27 անգամ, որից 10-ը՝ Պողոսի թղթերում[10]: Համապատասխան բայը Նոր Կտակարանում հանդես է գալիս 46 անգամ, որից 8-ը՝ Պողոսի թղթերում[11]: «Խաչակից լինել» բաղադրյալ բայը Նոր Կտակարանում հայտնվում է 5 անգամ, որից 2-ը՝ Պողոսի թղթերում[12]: «Խաչ» եզրը Նոր Կտակարանում կիրառություն է գտել միայն Ավետարաններում ու Պողոս առաքյալի թղթերում, սակայն որոշակի տարբերությամբ: Համատես Ավետարաններում, օրինակ, փոխանցվում է Քրիստոսի խոսքերից մեկը, ըստ որի՝ «Որ ոչ առնու զխաչ իւր եւ գայ զկնի իմ, չէ ինձ արժանի» (Մատթ. Ժ 38, հմմտ. Մարկ. Ը 34, Ղուկ. Թ 23): Քրիստոսի՝ խաչը կրելու այս հրավերն առանձնանում է երկու ինքնատիպ կողմերով. «խաչը» գործածվում է՝ 1) փոխաբերական իմաստով, այսինքն՝ խորհրդանշում է փորձություններն ու տարատեսակ դժվարությունները եւ 2) իր բարոյական ընդգրկունությամբ, որով դառնում է ինքնաուրացման խորհրդանիշ: Սակայն Պողոսի թղթերում իմաստաբանական այս տարողությունն ամբողջությամբ անհայտանում է. Պողոսի համար խաչը փոխաբերություն չէ, այլ մշտապես եւ միայն ու միայն Հիսուս Քրիստոսի խաչն է եւ ոչ թե նաեւ քրիստոնյայի:

Հետեւաբար, Պողոսի՝ խաչի աստվածաբանական հիմնադրույթն ստիպում է վերանայելու գոնե քրիստոնյա աշխարհում տարածված այն թյուր պատկերացումը, որը խաչն ընկալվում է առանց Քրիստոսի կամ միայն ցավի ու տառապանքի դիտակետից, քանի որ պողոսյան քարոզչության մեջ ոչ թե ինչ-որ խաչապարտ, այլ հենց Քրիստոս Ինքն է հանդես գալիս (հմմտ. Գաղ. Զ 12, Փիլիպ. Գ 18):

ԱՐԴԱՐԱՑՈՒՄ ԵՒ ԽԱՉԻ ԱՍՏՎԱԾԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Պողոսի քրիստոսաբանության ինքնատիպ դրույթներից մեկը գտնում ենք «Խաչի ճառին» նվիրված պարբերության (Ա Կորնթ. Ա 18-31) մեջ. «Զի ի նմանէ դուք էք ի Քրիստոս Յիսուս, որ եղեւ մեզ իմաստութիւն յԱստուծոյ, արդարութիւն եւ սրբութիւն եւ փրկութիւն» (Ա Կորնթ. Ա 30): Աստծո՝ հավատացյալների հանդեպ արդարություն-արդարացում թեմատիկան կազմում է պողոսյան աստվածաբանության ամենաէական հարցերից մեկը: Ի՞նչ նկատի ունի առաքյալն «արդարութիւն յԱստուծոյ» արտահայտությունն անելիս. ե՞րբ եւ ինչպե՞ս է Աստված արդարացնելու:

Փրկագործության պատմության ընթացքում դրսեւորված աստվածային արդարության ու հայտնության ճշմարտությունն ընկալելի է միայն խաչի իրադարձության միջից, երբ Քրիստոս հանդես է գալիս որպես «արդարութիւն յԱստուծոյ»:Հետեւաբար Քրիստոսի խա-

9 Այնուհանդերձ, Պողոսի նամակաշարում հաճախադեպ են այն գոյականներն ու բայերը, որոնք շարունակաբար հիշեցնում են խաչի իրադարձությունը. «արեամբն նորա» (Հռոմ. Գ 25, Ե 9), «մահուամբ Որդւոյ նորա» (Հռոմ. Ե 10), «մատնեաց զանձն» (Գաղ. Բ 20), «մատնեցաւ» (Հռոմ. Դ 25), «ազատեցոյց» (Գաղ. Դ 31), «հաշտեցոյցն» (Բ Կորնթ. Ե 18), «արդարացեալք ի հավատոց անտի» (Հռոմ. Ե 1):

10 Հմմտ. Ա Կորնթ. Ա 17-18 Գաղ. Ե 11, Զ 12-14, Եփ. Բ 16, Փիլ. Բ 8, Գ 18, Կող. Ա 20, Բ 14:

11 Հմմտ. Ա Կորնթ. Ա 13-23, Բ 2-8, Բ Կորնթ. ԺԳ 4, Գաղ. Գ 1, Ե 24, Զ 14:

12 Հմմտ. Հռոմ. Զ 6, Գաղ. Բ 19:

չով եւ միայն խաչի վրա տեղի ունեցավ արդարացումը հավատքի միջոցով՝ առանց օրենքի գործադրության. շնորհի միջոցով հավատացյալները հասնում են արդարացման եւ ի զորու դառնում մտնելու «ի շնորհս յայսոսիկ յորում կամք եւ պարծիմք յուսով փառացն Աստուծոյ» (Հռոմ. Ե 2): Եթե մի կողմից՝ ոչ ոք, մինչեւ իսկ հրեան, պարծենալ չի կարող Տիրոջ առջեւ, որովհետեւ «ամենեքեան մեղան, եւ նուազեալ են ի փառաց անտի Աստուծոյ» (Հռոմ. Գ 23), ապա մյուս կողմից՝ խաչի իրադարձությունն է, որ դառնում է պարծանքի միակ կետը Քրիստոսին հետեւողների համար: Այսպես՝ Պողոս առաքյալը գրում է. «Այլ ինձ քաւ լիցի պարծել, բայց միայն ի խաչն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որով ինձ աշխարհ ի խաչ ելեալ է, եւ ես՝ աշխարհի» (Գաղ. Զ 14):

Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է ընդգծել, որ գտնվում ենք մի պարադոքսալ պարծանքի առջեւ, որովհետեւ Պողոսից առաջ ոչ մեկը չէր համարձակվել պարծենալ Քրիստոսի խաչով: Ինչպե՞ս կարող է Հին աշխարհի համար ծանրագույն պատիժը դրոշակ դառնալ հավատացյալների համար: Երբեմն փորձ է արվում մեղմացնելու Պողոսի այս գաղափարի բովանդակային տարողությունը՝ պաշտպանելով այն տեսակետը, թե իրավամբ կարելի է պարծենալ խաչով, քանի որ ի վերջո Խաչյալը նախասահմանյալ Որդին էր Աստծո՝ հենց մարդեղացման սկզբից մինչեւ մեռելներից հարություն առնելը: Իրականում, սակայն, սա չէ խաչի պարադոքսի լուծման ճշմարիտ ճանապարհը, երբ մեծ է սայթաքելու վտանգը գնոստիկյան, ասել է թե՝ Քրիստոսի երեւութական մահվան թյուր վարդապետության մեջ: Խնդրի լուծման բանալին հենց առաքյալն ինքն է տալիս՝ շեշտը դնելով խաչի մահվան նպատակի վրա. «վասն իմ» (Գաղ. Բ 20) «վասն մեր» (հմմտ. Գաղ. Գ 13), «վասն նորա», այն է՝ եկեղեցու (հմմտ. Եփես. Ե 25), «վասն ամենեցուն» (Բ Կորնթ. Ե 14), ձեւակերպումների մեջ, որտեղ ὑπὲρ հունարեն կամ թարգմանաբար «վասն» գրաբար նախդիրն ունի ոչ թե փոխարինման արժեք (ինչ-որ մեկի փոխարեն), այլ նշանակում է «ի նպաստ», «հօգուտ»:

Պողոս առաքյալին հետաքրքրում են ոչ այնքան Քրիստոսին խաչելու շարժառիթները, որքան հավատացյալներին առաջնորդելը՝ ներթափանցելու նույն խաչելությամբ բացված հորիզոնները, որպեսզի «մեք զորդեգրութիւն ընկալցուք» (Գաղ. Դ 5), «Մեք աւետիս Հոգւոյն Սրբոյ ընկալցուք հաւատովք» (Գաղ. Գ 14), որով նոր արարածներ լինենք (հմմտ. Բ Կորնթ. Ե 17), եւ «Ներքին մարդն մեր նորոգի օր ըստ օրէ» (Բ Կորնթ. Դ 16):

Արդարացման վարդապետության մեջ երեւան է գալիս նաեւ Պողոս առաքյալի հակադառությունն Օրենքի ու Օրենքից բխող գործերի դեմ (տե՛ս Գաղ. Բ 16-17, Հռոմ. Գ 21-26, Է 7-25, Փիլիպ. Գ 2-9). Օրենքը, որպես այդպիսին, չպետք է դիտարկվի բացասական լույսի ներքո այն պատճառաբանությամբ, թե ոչ ոք ի վիճակի չէ լիարժեք այն կատարելու կամ այն, որ Քրիստոսին մատնել է մահվան՝ համաձայն հետեւյալ դրույթի, թե «Անիծեալ յԱստուծոյ է ամենայն՝ որ կախիցէ զփայտէ» (Բ Օր. ԻԱ 23): Բանն այն է, որ խաչյալ Քրիստոս կամ Քրիստոսի խաչն է այն միակ ճանապարհը, որով Աստված արդարացնում է շնորհում[13]:

Հետեւաբար անօգուտ են փորձերը բարելավելու արդեն իսկ արդարացվածի կացութ-

---

13 Նույն ինքը՝ Պողոս առաքյալը, հաստատում է այն փաստը, որ խաչն իր հայրենակիցների կողմից ընկալվում էր աստվածային անեծքի նշան, եւ գրելով գաղատացիներին՝ նա տապալում է հրեաների՝ Խաչյալի նկատմամբ ունեցած արհամարհական մոտեցումը՝ նշելով, թե Աստծուց անիծվածը հավատացյալների համար դարձել է օրհնության աղբյուր (հմմտ. Գաղ. Գ 13-14):

յունը թլփատության եւ օրենքի գործերի օգնությամբ, ինչին որ հավակնում էին Գաղատիայի քրիստոնյաներին մոլորեցնողները: Այդպիսի պահանջ-հավակնություններն անիմաստ են այն առումով, որ կատարելագործման փարածք են առաջացնում արդարացման գործընթացի մեջ՝ ունայնացնելով Քրիստոսի խաչի փարողությունը. «Եւ ես ոչ անարգեմ զշնորհսն Աստուծոյ. զի եթէ յօրինաց անտի էր արդարութիւն, ապա Քրիստոս զուր մեռաւ» (Գաղ. Բ 21):

Քրիստոսի խաչը միեւնույն ժամանակ այն հանգրվանն է, որտեղ թանձրանում է աստվածային արդարության ու արդարացման հայտնությունը: Եւս մեկ անգամ ի հայտ է գալիս Պողոս առաքյալի պարադոքսալ մտածողությունը. Աստծո արդարությունն ամբողջապես հայտնվում է «ի նմանութիւն մարմնոյ մեղաց» (Հռոմ. Ը 3): Զարմանալիորեն Քրիստոսի խաչի վրա միաժամանակ ներկայացվում են մեղքն ու արդարությունը, նույնիսկ եթե Խաչյալը զերծ էր որեւէ մեղքից: Եւ աստվածային արդարացման հասնել նշանակում է լինել խաչի խորհուրդի առջեւ:

ՀԱՂՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ԽԱՉԻ ԱՍՏՎԱԾԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Քրիստոսի խաչի եւ հավատացյալների միջեւ հարաբերությունը ներկայացնում է պողոսյան աստվածաբանության երկրորդ կարեւոր հարթությունը՝ մասնակցության կամ հաղորդության իրողությամբ: Այսպես է դիմում Պողոս առաքյալը փիլիպեցիներին. «Ճանաչել զնա եւ զզօրութիւն յարութեան նորա եւ զհաղորդութիւն չարչարանաց նորա, կերպարանակից լինել մահու նորա. թէ որպէս հասից ի մեռելոցն յարութիւն» (Փիլիպ. Գ 10-11):

Ինչպե՞ս է հնարավոր մասնակցել կամ հաղորդվել մի իրադարձության, որը տեղի է ունեցել առնվազն տասնհինգ տարի առաջ՝ հաշվի առնելով Պողոսի թղթերի շարադրանքի թվականները (48-60 թթ. Ք. հ.): Դեռ ավելին, երկհազարամյա հեռավորության վրա մենք ինչպե՞ս կարող ենք հաղորդ դառնալ Քրիստոսի չարչարանքներին: Առաքյալի համար սա մի խորհրդապաշտպական պարզ փորձառություն չէ՝ վերապահված սոսկ մի քանի հավատացյալների, այլ ընդգրկում է բոլոր նրանց, որոնց սրտերի մեջ «առաքեաց Աստուած զՀոգի Որդւոյն իւրոյ. որ աղաղակէ Աբբա, Հայր» (Գաղ. Դ 6): Սուրբ Հոգու ազատ ու ինքնատիպ զորությամբ իրականանում է Պողոսի եւ օրինակելի եղանակով նաեւ բոլոր մյուս հավատացյալների համար այն դրույթը, թե՝ «Եւ ընդ Քրիստոսի ի խաչ ելից. եւ կենդանի եմ այսուհետեւ, ոչ ես՝ այլ կենդանի է յիս Քրիստոս: Այլ որ այժմս կեամ մարմնով, հավատովք Որդւոյն Աստուծոյ կեամ, որ սիրեացն զիս, եւ մատնեաց զանձն վասն իմ» (Գաղ. Բ 20):

Սուրբ Հոգու զորությամբ Քրիստոսի խաչին հաղորդվելն իրագործվում է երկու հիմնական ուղեգծով: Մի կողմից՝ «կենդանի է յիս Քրիստոս», եւ նրա զորությունը հավատացյալի կյանքում անխուսափելի է այն աստիճան, որ «յամենայն ժամ զմահն Յիսուսի ի մարմինս մեր կրեսցուք, զի եւ կեանքն Յիսուսի ի մարմինս մեր յայտնեսցին» (Բ Կորնթ. Դ 10), մյուս կողմից՝ նա, ով հավատում է Քրիստոսին, նրան խաչակից է դառնում՝ Սուրբ Հոգու զորությամբ հասնելով խաչի հանգրվանին ու իրադարձությանը. «Եթէ ո՞չ գիտէք զի որ միանգամ մկրտեցաք ի Քրիստոս Յիսուս՝ ի մահ անդր նորա մկրտեցաք. զի հին մարդն մեր խաչակից եղեւ նորա» (Հռոմ. Զ 3-6): Այլ խոսքով՝ Քրիստոսի մահվան ու հարության իրադար-

ձությունը կենսունակ եւ կենսական է դառնում՝ անցնելով պատմական անցյալից մինչեւ մեր ներկան[14], եւ մենք մասնակից-հաղորդակից ենք այդ իրադարձությանը, քանի որ առաքյալի հատկանշական ձեւակերպմամբ՝ «կենդանի է յիս Քրիստոս»:

Ի դեպ «խաչակից» բառը գործածված է նաեւ Ավետարանների մեջ՝ նշելով, որ խաչելության ժամանակ նրա հետ խաչ էին բարձրացել երկու չարագործներ (տե՛ս Մատթ. ԻԷ 44, Մարկ. ԺԵ 32, Հովհ. ԺԹ 32): Պողոս առաքյալը, անձնակացնելով Քրիստոսի խաչի իրողությունը, շեշտում է, որ ոչ միայն երկու չարագործները, այլեւ ինքն իսկ եւ բոլոր մյուս հավատացյալները խաչակից են եղել Քրիստոսին. մեղքի ու մահվան հին մարդը խաչվել է նրա հետ, որպեսզի ծնվի նորը՝ առաջնորդված Սուրբ Հոգու կողմից:

Ավելին, ի տարբերություն երկու չարագործների, ովքեր իրենց մեղքին արժանի՝ հարկադրված էին ենթարկվելու մահվան նույնատիպ պատժին, հավատացյալները գործուն կերպով են մասնակցում-հաղորդակցվում Քրիստոսի մահվանը՝ համաձայն իրենց բարոյական ընտրության. «Իսկ որ Քրիստոսեանքն՝ զմարմինս իւրեանց ի խաչ հանին կարեօքն եւ ցանկութեամբք հանդերձ» (Գաղ. Ե 24): Մեր մասնակցությունը Քրիստոսի խաչին ոչ թե անգործությամբ, այլ հոգեւոր պտղաբերությամբ է իրագործվում. «Իսկ պտուղ Հոգւոյն այս է. սեր, խնդութիւն, խաղաղութիւն..» (տե՛ս Գաղ. Ե 22): Այլ կերպ՝ մեր հաղորդությունը Քրիստոսի խաչին ոչ թե համակերպությամբ կամ կրավորական կեցվածքով է իրական դառնում, այլ նրա տառապանքներին գործուն մասնակցությամբ (տե՛ս Բ Կորնթ. Ա 5) «Վասն մարմնոյ նորա, որ է եկեղեցի» (Կող. Ա 24):

Այս իմաստով խաչին հաղորդվելը չի սահմանափակվում լոկ Քրիստոսի հետ մեր անձնական հարաբերությամբ, այլ ընդգրկում է այն փոխհարաբերությունը, որ յուրաքանչյուր ոք կոչված է ունենալու եկեղեցու մեջ եւ եկեղեցուն ի նպաստ: Հիսուս Քրիստոս ինքնին մեր՝ իրեն չարչարակից լինելու կարիքը կամ պակասությունը չունի: Նրա՝ խաչի վրա կատարված զոհաբերությունը կատարյալ է եւ մշտապես մնում է այդպիսին, ինչպես լավագույնս ընդգծում է Եբրայեցիներին ուղղված թղթի հեղինակը (տե՛ս Եբր. Թ 1-28): Եւ եթե կոչված ենք հաղորդվելու խաչի խորհրդին, ապա այն պատճառով, որ հաղորդվենք նաեւ եկեղեցու խորհրդին, որ Քրիստոսի մարմինն է ժամանակի ու տարածության մեջ:

Այսպես՝ Պողոս առաքյալի կողմից խաչի վարդապետության երկու հորիզոն է մատնանշվում՝ փրկաբանական եւ եկեղեցաբանական: «Յամենայնի նեղեալք՝ այլ ոչ նուաղեալք. կարօտեալք՝ այլ ոչ տարակուսեալք. հալածեալք՝ այլ ոչ լքեալք. չարչարեալք՝ այլ ոչ սատակեալք... Քանզի միշտ մեք որ կենդանիքս եմք՝ ի մահ մատնիմք վասն Յիսուսի, զի եւ կեանքն Յիսուսի յայտնի լիցին ի մահկանացու մարմինս մեր. այսուհետեւ մահ ի մեզ զօրանայ, եւ կեանք՝ ի ձեզ» (Բ Կորնթ. Դ 8-12): Առաքյալի կողմից թվարկվող դժվարությունների ու խոչընդոտների իմաստը ոչ թե անհոգության կամ անտարբերության գաղափարի մեջ հարատեւելն է, ինչպես կինիկյան ու ստոիկյան փիլիսոփաների մոտ էր, այլ նպատակ է հետապնդում մասնակցելու Քրիստոսի մահվան-կյանքի ճշմարտությանը եւ աճելու-զարգանալու համայնքային հավատքի կյանքի մեջ. այն պարագայում միայն, երբ որեւէ մեկը հոժարությամբ հանձնառու է լինում տրվելու եւ սպառվելու իր համայնքի ու իր եկեղեցու համար (տե՛ս Բ Կորնթ. ԺԲ 15), նպաստում է առաջընթացին ու զարգացմանն այն եկեղեցական իրականության, որին պատկանում է:

---

14 Տե՛ս **R. Penna**, էջ 466

***

Վերջին տարիներին ամբողջ աշխարհով մեկ մեծ աղմուկ հանեց Մել Գիբսոնի «The Passion» ֆիլմը՝ նվիրված Հիսուս Քրիստոսի չարչարանքներին: Քրիստոսի խաչելությունն ու վայրագ չարչարանքները պատկերող բռնություններով լի տեսարաններից զատ՝ ֆիլմը ներկայանում է իր աղքատիկ գաղափարաբանությամբ՝ համեմատած այն ընդգրկունությանը, որով Նոր Կտակարանի հեղինակները եւ, ի մասնավորի Պողոս առաքյալը, ներկայացնում են խաչի վարդապետությունը:

Լսարանի մեջ խղճահարություն ու կարեկցանք հարուցելուց ավելին Քրիստոսի խաչի իրականությունը պետք է մղի մեզ վերամտորելու, վերարժեւորելու մեր քրիստոնեական լինելիության իմաստը: Խնդրո առարկա է ոչ միայն եւ ոչ այնքան Աստվածորդու տառապանքը, որքան մեղքից ու մահից մեր արդարացման ակունքը եւ մեր անձնական ու համայնական մասնակցությունը Քրիստոսի մահվանն ու հարությանը:

Կարող ենք մտազմայլվել Խաչյալով հատկապես այն դեպքում, երբ զերծ ենք Աստծո եւ Քրիստոսի սիրո նկատմամբ կասկածանքի փորձությունից, որովհետեւ սիրո համար Աստված խաչին հանձնեց Իր Որդուն՝ ի խնդիր մեր փրկության (Հռոմ. Ը 31-39), վերջինս էլ իր հերթին ազատորեն հանձնվեց մահվան: Աստծո եւ Քրիստոսի սերը մեր նկատմամբ վերացական կամ չափման սանդղակի վրա չէ, ինչպես մարդկային սերը, այլ պատմականորեն տեսանելի է խաչով ու խաչի վրա:

Խաչելության պահին դրամատիկ կերպով «ժամադրվեցին» Հայրը, «որ յիւր Որդին ոչ խնայեաց» (Հռոմ. Ը 32), Որդին, որ Ինքն Իրեն տվեց մեզ համար, եւ Սուրբ Հոգին, որ նախօրոք հաստատում է «զառհաւատչեայն» մեր սրտերում (հմմտ. Բ Կորնթ. Ա 22): Ահավասիկ, Երրորդության խորհրդավոր ներկայությունը Քրիստոսի խաչելության մեջ, Երրորդություն, որ ի հայտ է գալիս ոչ թե երեք թվի ծածկագիտական տեսությունից՝ բնորոշված որպես կատարելության սիմվոլ, այլ Քրիստոսի խաչելության պահին Աստծո ամբողջական հայտնությունից:

Մեր օրերում առավել քան երբեւէ խաչի արժեքը մի տեսակ չարչարանապաշտության կամ գեղագիտության (խաչը որպես զարդ առանց Խաչյալի) մեջ սահմանափակելու միտում է նկատվում, եւ անհրաժեշտություն է առաջանում խոկումով վերընթերցելու այն էջերը, որոնք նվիրված են Քրիստոսի խաչին, Նրա, «Որ ի կերպարանս Աստուծոյ էր, ոչ ինչ յափշտակութիւն համարեցաւ զլինելն հաւասար Աստուծոյ. այլ զանձն ունայնացոյց՝ զկերպարանս ծառայի առեալ, ի նմանութիւն մարդկան եղեալ, եւ կերպարանօք գտեալ իբրեւ զմարդ, խոնարհեցոյց զանձն, լեալ հնազանդ մահու չափ եւ մահու խաչի: Վասն որոյ եւ Աստուած զնա առաւել բարձրացոյց, եւ շնորհեաց նմա անուն որ ի վեր է քան զամենայն անուն. զի յանուն Յիսուսի Քրիստոսի ամենայն ծունր կրկնեսցի, երկնաւորաց եւ երկրաւորաց եւ սանդարամետականաց, Եւ ամենայն լեզու խոստովան լիցի թէ՝ Տէր է Յիսուս Քրիստոս ի փառս Աստուծոյ Հօր» (Փիլիպ. Բ 6-11):